Motion

1984/85:343

Martin Olsson och Ulla Tillander

Vissa villkor vid biståndsavtal

Sveriges stöd till internationellt utvecklingssamarbete – jämte frivilliga insatser – är vårt lands bidrag till att inom ramen för solidariteten hjälpa åtminstone en del av de många människor i u-länderna som lever under materiellt mycket svåra förhållanden. Vår strävan måste vara att vårt u-landsbistånd verkligen går till ändamål som dels lindrar den akuta nöden, dels successivt leder till bättre förhållanden för de fattigaste människorna samt till en positiv utveckling i dessa länder.

Både för de nödlidande människorna och för att bevara och helst förstärka opinionen för svenskt stöd till u-länderna är det väsentligt att vi i vårt land kan lita på att våra satsningar ger avsedda effekter.

Ibland har det förekommit förhållanden som gjort att det funnits anledning att starkt betvivla att vårt bistånd fått avsedda effekter eller använts på lämpligaste sätt. Inte minst när vi kunnat se att länder som vi hjälpt med mycket stora belopp och projekt ansett sig haft ekonomiska resurser för omfattande militära satsningar och även bedrivit anfallskrig och ockuperat grannländer eller t. o. m. haft arméer på andra kontinenter, ifrågasätter många i vårt land – med all rätt – om verkligen de bidrag vi lämnar, och att de projekt vi deltar i, ger avsedda effekter och är motiverade. På motsvarande sätt har det ifrågasatts om vårt stöd – utöver det rent humanitära – kan ge avsedda resultat i länder där grundläggande mänskliga fri- och rättigheter undertrycks.

Under en följd av år fick exempelvis Cuba svenskt stöd trots att landet hade råd att delta i krigsoperationer i Afrika och trots att utvecklingen knappast gick i riktning mot ökade mänskliga fri- och rättigheter. Under motstånd från socialdemokraterna och vpk fattades dock under 1970-talet ett riksdagsbeslut om att Sverige inte skulle ingå nytt biståndsavtal med Cuba.

Vietnam är ett annat och mycket aktuellt exempel. Under de år Sverige bidragit med miljarder kronor till främst uppbyggande av ett pappersbruk och allt vad till detta hör, har enpartidiktaturen skärpts, flyktingskarorna varit mycket stora på grund av brist på mänskliga rättigheter och Kampuchea anfallits, erövrats och ockuperats. Det är en ockupation och krigshandlingar som man nu efter sex år inte kan skönja något slut på. Trots de inträffade händelserna har biståndssamarbetet fortsatt och utvidgats samt ytterligare stöd diskuterats.

Exempel finns även på andra mottagarländer där de mänskliga rättigheterna undertryckts på ett oroväckande sätt.

För att svensk opinion och svenska skattebetalare – trots underskott i

statsbudgeten och problem med bytesbalansen – skall vara beredda till fortsatta stora satsningar på u-landsstöd är det nödvändigt att stödet till olika u-länder upplevs som meningsfullt. Vi vill nu åter motionsledes ta upp frågan om möjligheter att ompröva och eventuellt avbryta svenskt bistånd till krigförande länder och länder som undertrycker de mänskliga rättigheterna.

Det finns även andra skäl emot bistånd till krigförande länder. Vårt land har med rätta stränga restriktioner för vapenexport och vi slår vakt om vår alliansfrihet och vår neutralitet. Därför är det konsekvent, ja starkt motiverat, att svenskt stöd till ett krigförande u-land inte fortsätter att utgå som om inget speciellt inträffat. Vapenexporten är reglerad och tillåts bl. a. inte till länder som befinner sig i krig eller länder inom oroliga områden i världen eller länder där vapnen kan komma att användas mot exempelvis minoriteter.

Eftersom varje stöd – utöver det rent humanitära – kan vara ett indirekt stöd för att bättre klara även en krigssituation borde det egentligen vara nästan lika självklart att vi omprövar eller stoppar bistånd till sådana länder som att vapenexport är otillåten. Omprövning av biståndsavtal när ett mottagarland deltar i krig, främst anfallskrig, borde vara motiverat bl. a. för att inte vårt neutrala land skall anses stödja den ena sidan i en konflikt.

Även om vårt u-landsstöd inte har någon som helst militär inriktning riskerar vi att länder som får stöd till projekt av olika slag själva därigenom kan ha möjlighet att satsa mer på det militära området. I vart fall kan det antas att länder som har råd till omfattande militära satsningar, anfallskrig och ockupation, även har råd att satsa på utvecklande projekt – om viljan finns.

Vi vill föreslå att i alla avtal om bistånd intas en klausul innebärande ett förbehåll för vårt land att ompröva biståndet om mottagarlandet deltar i krigsoperationer eller om de mänskliga rättigheterna undertrycks eller om förutsättningarna för biståndet av andra anledningar avsevärt förändrats. Omprövningen skall kunna leda till endera att biståndet får fortsätta eller att det begränsas eller helt avbryts. Ockupation av annan stat eller del därav måste ses som en form av krigssituation. Om de av oss nämnda förhållandena råder redan när det är aktuellt att upprätta samarbetsavtal eller förnya avtal måste det finnas alldeles särskilda skäl för att biståndsavtal skall ingås eller förlängas.

Vi vill även påpeka att Sverige enligt FN-stadgan åtagit sig att verka för fred och mänskliga rättigheter. Då är det naturligt att även vårt – jämfört med de flesta andra givarländers – stora bistånd till u-länderna skall vara medel för att verka för dessa strävanden.

Det finns även anledning erinra om att Europarådsförsamlingen för snart två år sedan antagit rekommendationer angående biståndssamarbete och dess omprövning som överensstämmer med de förslag vi nu och tidigare framfört motionsledes.

Trots att det borde vara självklart för alla att svenskt u-landsbistånd skall

omprövas och endast i speciella fall kunna få fortsätta att utgå till u-länder som bedriver anfallskrig avstyrkte utrikesutskottets majoritet (UU 1983/84:15) vår fjolårsmotion (motion 1983/84:1171). Utskottet framhöll i avslagsmotiveringen (s. 25):

I fråga om avbrytande av bistånd till länder som bedriver anfallskrig har riksdagen varit av meningen att allmängiltiga och entydiga regler för sådana fall inte kan fastställas utan att en prövning sist och slutligen måste göras i de enskilda fallen.

Vårt motionskrav då – liksom i denna motion – var att våra avtal om u-landsbistånd skall innehålla förbehåll som ger oss som den ena parten i ett avtalsförhållande rätt att ompröva avtalet om mottagarlandet bedriver anfallskrig m. m. Detta förbehåll innebär inte "allmängiltiga och entydiga regler" utan ger oss formell rätt till den omprövning som vi – liksom utskottsmajoriteten – anser "måste göras i det enskilda fallet".

Sammanfattningsvis anser vi att det av bl. a. följande skäl är väsentligt att Sverige i framtiden förbehåller sig rätt till omprövning av biståndsavtal vid krigssituationer, ockupationer av andra länder eller vid förtryck av grundläggande mänskliga rättigheter m. m. för att

- mottagarlandet skall vara medvetet om att vi kommer att göra omprövning om nämnda situationer uppstår,
- motverka att krig startas och mänskliga rättigheter undertrycks,
- undvika att vi stödjer någon part i en väpnad konflikt,
- vi skall verka för fredlig och demokratisk utveckling,
- vårt bistånd skall vara meningsfullt,
- svenska folket skall vara positivt till u-landsbistånd.

Sverige framstår som – och vill vara – en av de främsta förespråkarna för avspänning mellan nationerna, för fredlig utveckling och för förbättring av mänskliga rättigheter.

Även därför är det nödvändigt att vi betonar detta när det gäller förutsättningarna för vårt u-landsstöd.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att Sverige vid ingående eller förlängning av biståndsavtal med u-länder förbehåller sig rätt till omprövning av avtalet om mottagarlandet deltar i krigsoperationer eller undertrycker grundläggande mänskliga fri- och rättigheter eller om förutsättningarna för biståndet av andra anledningar avsevärt förändrats.

Stockholm den 11 januari 1985

MARTIN OLSSON (c) ULLA TILLANDER (c)